

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIJY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
QARSHI MUHANDISLIK - IQTISODIYOT INSTITUTI

“TASDIQLAYMAN”
O.S.H. Bazarov _____ 2024 yil

Ro'yxatlangan holatdagi № 04/02/035
“24” iyun _____ 2024 yil

MEYVACHILIK VA SABZAVOTCHILIK
FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	800000 – Qishloq va suv xo'jaligi
Tadlim sohasi:	810000 - Qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi
Tadlim yo'nalishi:	60811300 - Qishloq xo'jalik mahsulotlarini saqlash va dastlabki ishlash texnologiyasi

Fan (modul) kodi	O'quv yili	Semestr	Kreditlar
MEVSABB 2304	2024-2025	3-4	8
Fan (modul) turi	Haftalik dars soatlari		
Majburiy	4		
Fanning nomi	Auditoriya	Mustaqil	Jami yuklama
	mashg'ulotlari	ta'lim	(soat)
	(soat)	(soat)	
Mevachilik va sabzavotchilik	120	120	240

2 I. Fanning mazmuni

Fanni o'qilishidan maqsad - talabalarda meva-sabzavot ekinlarini yetishtirish bo'yicha zamonaviy innovatsion texnologiyalar bo'yicha bilimlarni shakllantirish va rivojlantirish hamda egallangan bilimlar bo'yicha ko'nikma va malakalarni shakllantirishdir.

Fanning vazifasi - talabalarga meva-sabzavotlarning ahamiyati, ishlatilishi, o'simliklarning tashqi muhit omillariga munosabatlari; ularni ko'paytirish usullari; meva-sabzavot ekinlarining yangi navlari, ximoyalangan yer inshootlari turlari, himoyalangan yerlarda ko'chat va sabzavotlarni yetishtirishning zamonaviy texnologiyalari, meva-sabzavot ekinlarini parvarishlash va yuqori hosil yetishtirishga oid agrotexnologik jarayonlarni o'rgatishdan iborat.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Mevachilikni xalq xo'jaligidagi ahamiyati, hozirgi ahvoli va rivojlanish istiqbollari.

Mevachilikni qishloq xo'jalik ishlab chiqarishining tarmog'i sifatida asosiy vazifasi. O'zbekiston Respublikasi va boshqa rivojlangan mamlakatlarda meva-sabzavot o'simliklarining ahamiyati. O'zbekistonda mevachilikning rivojlanishi va istiqbollari. Chet mamlakatlarda mevachilik.

2-mavzu. Meva va rezavor meva o'simliklarining kelib chiqishi, botanik tarkibi va biologik xususiyatlari.

Meva va rezavor meva o'simliklarining kelib chiqishi, botanik tarkibi va biologik xususiyatlari. Meva ekinlarining guruhlantirishi. Meva ekinlarining

umumiy ta'rifi.

3-mavzu. Meva va rezavor meva o'simliklarining o'sishi va rivojlanishi haqida ta'limot.

I.V. Michurin va P.G. Shitt meva va rezavor meva o'simliklarining o'sishi va rivojlanishini davrlarga bo'lish. Yillik novda, shoxlarning joylashuvidagi yaruslilik, morfologik paralelizm, uchidan o'sish va qutblilik, shoxlarning siklik almashinishi, o'z-o'zidan siyraklashishi, mayda shoxlarning shakllanishi va daraxt asosiy qismining yalang'ochlanishi sabablari.

Meva va rezavor meva o'simliklarining fenofazalari: kurtaklarning yozilishi va o'simlikning gullashi, vegetativ o'sish, gulkurtaklarning shakllanishi va differentsiatsiyasi, mevalarning rivojlanishi va pishishi, to'qimalarning pishib etilishi va oziq moddalarning o'simliklarda to'planishi, xazonrezgillik.

4-mavzu. Meva va rezavor meva o'simliklarining tashqi muhit omillariga bo'lgan talabi. Meva va rezavor meva o'simliklarini ko'paytirishning biologik asoslari.

Meva o'simliklariga tashqi muhit asosiy omillarining ta'siri - yorug'lik, issiqlik, (qishga va sovuqqa chidamliligi, mevali o'simliklarni sovuqqa chidamliligini mexanizmi, yer osti va yer ustki qismlarini sovuqqa chidamliligini xususiyatlari va o'simliklarini sovuqqa chidamliligini oshirish) namlik, havo va shamol, tuproq, rel'ef, oziq moddalar va mikroorganizmlar.

Meva va rezavor meva o'simliklarini ko'paytirishning asosiy usullari.

Meva va rezavor meva o'simliklarini jinsiy (urug'dan) va vegetativ organlaridan ko'paytirishning biologik asoslari. Meva va rezavor meva o'simliklarini jinsiz(vegetativ) yo'l bilan ko'paytirishni biologik asoslari. Meva o'simliklarini vegetativ ko'paytirishning asosiy usullari. Payvandtag va payvandustning o'zoro bog'liqligi.

Meva ko'chatzori asosiy qismlarini tasnifi. Meva ko'chatzori uchun yer tanlash. Meva ko'chatzorida almashlab ekishning ahamiyati. Meva ko'chatzori kitobini to'ldirish qoidasi.

5-mavzu. Meva daraxtlari uchun payvandtaglar tanlash. Ko'chatzorning birinchi va ikkinchi dalasida bajariladigan ishlar.

Meva daraxtlari uchun asosiy payvandtaglarni o'rganish. Payvandtaglar o'sish xususiyatlariga qarab kuchli, o'rtacha va kuchsiz o'sadigan yoki pakana payvandtaglarga bo'lish. Bog'dagi daraxtlarning o'sish kuchi, o'zoq yashash va

hosildorligi, ularning tashqi muhit sharoitlari (iqlim, tuproq, namlik) ga moslanuvchanligiga bog'liqligini o'rganish.

Meva ko'chatzorining birinchi dalasida urug' ko'chatli daraxt turlari dalasi bir yillik urug' ko'chatlardan yoki klon payvandtag novdasini ekish bilan barpo qilish.

Ko'chatzorlarning ikkinchi dalasida bir yoshli ko'chatlar o'stirilishi va shakl berilishi. Bu yerda ish — qishgacha markaziy poyasi (shoxi) va yon shoxlari baquvvat bo'lib o'sgan hamda yog'ochligi yaxshi yetilgan ko'chatlar yetishtirishdan iborat bo'lmasligi. Buning uchun o'suv davrining birinchi yarmida yerni o'z vaqtida va sifatli qilib ishlash, sug'orish va uni o'g'itlash hamda ko'chatlarni parvarish qilish lozimligi. O'suv davrining ikkinchi yarmida ko'chat barglari plastik moddalar to'playdigan holga keltirilishi. Bunga erishish uchun o'toq, qator oralarini yumshatish va sug'orish soni kamaytirilishi yoki to'xtatilishi, eski barglarini saqlanishi va yangi paydo bo'lgan o'sish nuqtalari chilpinib tashlanishi. Yog'ochligi yaxshi yetilmagan ko'chatlar salgina sovuqdan ham kuchli zararlanishi, qattiq sovuqlarda esa butunlay qurib qolishi mumkin.

6-mavzu. Payvandtaglarni vegetativ ko'paytirish. Mevali daraxtlarni past bo'yli payvandtaglarda yetishtirish texnologiyasi.

Parvarish qilinmagan yosh ko'chatlar o'z holicha ko'p hosil beruvchi daraxtlar bo'lib voyaga yetishib qolavermaydi. Buni amalga oshirish bog'bon zimmasidagi asosiy vazifalardan biridir. Yangi barpo qilingan mevali bog' ko'chatlarini yuqori hosil beradigan qilib, bir tekisda shaklga solish uchun, dashtabki 4-5 yil (danakli mevali daraxtlar uchun 3-4 yil) davomida kesib shakl berib turish juda ham muhim o'rin egallaydi.

Kuchsiz o'suvechi payvandtagli bog'lar barpo qilish uchun joy tanlash, ularni joylashtirish (ekish sxemalari) va ekish. Bog'larda navlarni va changlatuvchi navlarni qo'llash. Meva daraxtlariga shakl berish va butash usullari. Hosilini parvarish qilish, terish, saralash va joylashtirish.

7-mavzu. Mevali bog'lar barpo qilish texnologiyasi. Bog' qator oralariga ishlov berish usullari.

Mevali bog'. Mevali bog'lar barpo qilish. Mevali bog'larni loyihalash. Loyiha topshirig'ini tuzish. Jadallashgan bog'larni asosiy turlari. Bog' uchun yerni tayyorlash, Himoya qilish o'simliklarni (ixota daraxtzorlarni) ularning ahambiyati, barpo etish va parvarishi. Yo'llar tarmog'i. Bog' kvartallarining

hajmi, shakli va joylashtirish rele'fi, tashkiliy - iqtisodiy omillari, sug'orish tarmoqlarini joylashtirish, sug'orish texnikasi va himoyalash usullari.

Yosh va hosilli bog' qator oralariga ishlov berish. Bog' qator oralarida siderat va sabzavot ekinlaridan foydalanish. Begona o'tlarga qarshi kurashishda gerbestidlardan foydalanish. Bog'larni sug'orish va o'g'itlash usullari va me'yorlari. Tog' va tog' oldi zonalarida bog' qator oralaridan foydalanish.

8-mavzu. Bog'larni sug'orish va o'g'itlash me'yorlari va muddatlari.

Bog' barpo qilishda erga organik va mineral o'g'itlar berish me'yorlari. Meva o'simliklarini vegetatsiya davrida sug'orish va o'g'itlash usullari va me'yorlari. Yosh va hosilli bog'larni vegetatsiya davrida o'sish va rivojlanish fazalariga bog'liq ravishda sug'orish va o'g'itlash.

9-mavzu. Meva daraxtlariga shakl berish, kesish va butash muddatlari hamda usullari.

Meva daraxtlariga shakl berishning ahamiyati va vazifalari. Meva daraxtlarining optimal hosildorligini ta'minlab beruvchi skelet shoxlarni shakllantirish. O'sishning shakl berish bilan bog'liq bo'lgan qonuniyatlari. Meva daraxtlariga asosiy shakl berish usullari. Shakl berish sistemasi va texnikasi.

Meva daraxtlarini butashning ahamiyati va vazifalari. Meva daraxtlarida butashning biologik xususiyatlari. O'sishda butash bilan bog'liq bo'lgan qonuniyatlar. Meva daraxtlarida asosiy butash usullari va turlari. Meva daraxtlarini butash usullari. Meva o'simliklarini butash davrlari va texnikasi. Palmetta daraxtlarini butash.

Meva daraxtlarini yoshartirish. Qari bog'larni yoshartirishning asosiy biologik xususiyatlari. Qari bog'larni yoshartirishda kesishni turli usullarini(xalqali meva shoxlarini yoshartirish, bog' pichog'i bilan kesilgan joylarni tekislash, kesish joyini zararsizlantirish, kesilgan joylarni suvash) va kesish kuchini qo'llash. Qurigan shoxlarni qirqish va tashqariga chiqarish.

10-mavzu. Intensiv mevachilik. Pakana bo'yli meva daraxtlarini o'stirish texnologiyasi. Subtropik meva ekinlari.

Pakana bo'yli meva daraxtlarini o'stirish texnologiyasi. Intensiv meva bog'larini barpo qilish va parvarishlash tadbirlarining xususiyatlari. Subtropik meva ekinlari. subtropik mevalar, joy tanlash, bog' barpo qilish, ko'chatlarni ekish muddatlari, usullari texnikasi, ko'chatlarni parvarishlash, bog'larni o'g'itlash, sug'orish, shakl berish, kesish, kasallik va zarakanandalarga qarshi

kurash, hosilini terish, tashish, saqlash, anor, anjir, xurmo, chilonjiyda.

11-mavzu. Mevali o'simliklarning agrotexnik xususiyatlari. Sitrus o'simliklarning ko'chatini yetishtirish va bog' barpo qilish. Subtropic meva o'simliklarining asosiy agrotexnik xususiyatlari.

Sitrus meva ekinlari biologiyasi. O'zbekiston Respublikasi va boshqa rivojlangan mamlakatlarda sitrus ekinlarini xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Sitrus o'simliklarni sanoat darajasida yetishtiradigan tumanlar. Ishlab chiqarishda foydalaniladigan asosiy turlari, xillari, xillari va navlari. Navlarning tuproq-iqlim sharoitiga talabi. Issiqxonada ko'paytirish usullari. sitrus ekinlarni shifobaxshligi va iqtisodiyotdagi o'rni.

O'zbekiston Respublikasida sitrus o'simliklarini xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Sitrus mevalarini sanoat darajasida yetishtiradigan tumanlar. Respublikada yetishtiriladigan navlari va ularning tuproq va iqlim sharoitiga bo'lgan talabi. Sitrus meva o'simliklarini ko'chatlarda yetishtirish texnologiyasi. Sitrus meva o'simliklarini ekish, sug'orish, o'g'itlash, daraxtlariga shakl berish va butash. Hosilini parvarish qilish, terish, tashish, saralash va joylashtirish.

12-mavzu. Yong'oq mevali o'simliklarning asosiy agrotexnik xususiyatlari.

O'zbekiston Respublikasida yong'oq mevali o'simliklarini xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Yong'oq mevalarini sanoat darajasida yetishtiradigan tumanlar. Respublikada yetishtiriladigan navlari va ularning tuproq va iqlim sharoitiga bo'lgan talabi. Yong'oq meva o'simliklarini ko'chatlarda yetishtirish texnologiyasi. Yong'oq meva o'simliklarini ekish, sug'orish, o'g'itlash, daraxtlariga shakl berish va butash. Hosilini parvarish qilish, terish, tashish, saralash va joylashtirish.

13-mavzu. Rezavor mevalilarni asosiy agrotexnik xususiyatlari.

Rezavor meva o'simliklarining xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Qulupnay, qulupnayzorni parvarish qilish. Malina, malinazorlar barpo qilish va qorag'atni xalq xo'jaligidagi ahamiyati va rivojlanish istiqbollari. Rezavor mevali bog'larni barpo qilish. Bog' kvartallarining hajmi, shakli va joylashtirish rele'fi, tashkiliy - iqtisodiy omillari, sug'orish va o'g'itlash texnikasi, hosilini parvarish qilish, terish, tashish, saralash va joylashtirish. O'simliklarni qishki va erta bahorgi sovuqlardan himoyalash usullari.

14-mavzu. Meva daraxtlarini yozgi muddatlarda kesish. Hostilli

meva bog'larini parvarish qilish.

Parvarish qilinmagan yosh ko'chatlar o'z holiicha ko'p hosil beruvchi daraxtlar bo'lib voyaga yetmasligi. Bunda amalga oshirish bog'bon zimmasidagi asosiy vazifalardan biri ekanligi. Yangi barpo qilingan mevali bog' ko'chatlarini yuqori hosil beradigan qilib, bir tekisda shaklga solish uchun, dastlabki (4-5 yil) danakli meva daraxtlari uchun 3-4 yil) davomida kesib shakl berib turish juda ham muhim o'rin egallash. Unga sarflangan vaqt va mehnat daraxtlarning kelgusi hayotidagi o'zini to'la oqlashligi.

Meva va rezavor meva o'simliklari mo'l hosil berganda shoxlarga katta yuk tushishi va egilib, simib ketishi bilan tanishtirish. Daraxtlarga tirgovvuch qo'yish usullari va muddatlari. Hosilni siyraklashtirishni foydali tomonlari bilan tanishtirish.

15-mavzu. Tog' va tog' oldi mintaqalarda mevachilik.

Tog'li va tog' oldi mintaqalarida iqlim, tuproq va rele'f sharoitlari. Zinapoyalar tashkil qilish. Yerni tayyorlash va ko'chat o'tkazish. Zinapoyalarda ekish usullari va sxemalari. Organik va mineral o'g'itlarni qo'llash va bog' qator oralariga ishlov berish. Meva daraxtlariga, tokka shakl berish va butash texnologiyasi. Hosilini parvarish qilish, terish, tashish, saralash va joylashtirish.

16-mavzu. Kirish. Sabzavotchilik fanining ahamiyati, maqsadi va hozirgi ahvoli.

Sabzavotchilik fanining maqsadi va vazifalari. Sabzavotlarning xalq xo'jaligidagi ahamiyati va sabzavotchilikning qishloq xo'jaligidagi o'rni, hozirgi holati. Respublikamizda sabzavotchilikni rivojlantirish borasida olib borilayotgan ishlar, qabul qilinayotgan qarorlar va qonunlar. Sabzavotlarning yangi turlarini ko'paytirish va yetishtirilayotgan mahsulotlar salmog'ini oshirish choralari.

17-mavzu. Sabzavot ekinlarining botanik morfologik xususiyatlari va kimyoviy tarkibi.

Sabzavotlarni botanik belgilariga ko'ra guruhlash, hayotini davomiyligi, kelib chiqish makonlari, tarqalishi, oziq-ovqatga ishlatilishi bo'yicha guruhlash. Sabzavotlar iste'mol qilinadigan qismi kimyoviy tarkibi ozuqalik ahamiyati. Sabzavot o'simliklarini botanik oilalarga ko'ra, bir-birdan farqlanishi.

18-mavzu. Himoyalangan yer inshootlari turlari, tuzilishi va

vazifalari.

Mamlakatimizdagi himoyalangan joy inshootlarining qisqacha tarixi, hozirgi ahvoli va rivojlanish istiqbollari. Himoyalangan joy inshootlari turlari, ularning guruhlanishi va farqli xususiyatlari. Istitilgan yer turlari va tuzilishi. Issiqxonalar vazifasi, ulardan mavsumiy foydalanish. Issiqxonalar maydonidan samarali foydalanishda rejalashtirish, ildizdan oziqlantirish, isitish, shamollatish usullari. Hidropon issiqxonalar, ularning tuzilishi. Plyonkali issiqxonalar turlari, ularning afzalligi, kamchiliklari va ulardan samarali foydalanish.

19-mavzu. Himoyalangan joylarda sabzavot ko'chatlarini yetishtirish usullari.

Ko'chat yetishtirishning ahamiyati, uning afzalligi va kamchiliklari. Ildamlilik va uni yetishtirish sharoitlariga bog'liqligi. Ko'chat yetishtirishda foydalaniladigan tuproq aralashmasi va uni tayyorlash. Urug'larni ekishga tayyorlash usullari. Ko'chat yetishtirish uslublari va usullari, ularning afzallik va kamchiliklari. Ko'chatlarni parvarishlash, mikroiklim sharoitlarini boshqarish. Ko'chatlarning sifat ko'rsatkichlari. O'zbekistonda ochiq yerga ko'chat bilan ekiladigan sabzavotlar, ularni ekish muddatlari, yetishtirish usullari va davomiyligi. Ko'chatlarni pikirovkali va pikirovkasiz usulda yetishtirish. Pikirovka, uni o'tkazish texnologiyasi. Ko'chatlarni chimiqtirish, ularni saralab olish va sifatiga qo'yiladigan talablar.

20-mavzu. Himoyalangan joylarda sabzavot ekinlarini yetishtirish texnologiyasi.

Himoyalangan joylarda sabzavotlarni yetishtirishda asosiy hayotiy omillarni ta'minlash, tuproq aralashmasini tayyorlash, o'g'itlarni qo'llash va sabzavotlarni tuproqsiz sharoitda yetishtirishni zamonaviy usullari. Himoyalangan joy maydonlaridan unumli foydalanish, ko'kat hamda turli sabzavot mahsulotlarni yetishtirish texnologiyalari. Himoyalangan joylarda sabzavot yetishtirishda harorat, namlik va yorug'likka talabi va ularni guruhlash. Haroratni asosiy me'yorlari: maqbul harorat, agronomik va biologik maksimum va minimum harorat chegaralari, haroratni ta'minlash va sozlash usullari. Himoyalangan joylarda pomidor va bodring yetishtirish texnologiyasi.

21-mavzu. Sabzavot ekinlarini ekish muddatlari, usullari va almashlab ekish.

Sabzavotlarni almashlab ekishning ahamiyati, xususiyati, almashlab

ekish sxemasi va ekinlari almashlab ekishdagi o'rni. Ertangi, o'rtangi, kechki, yoz-kuz va kech kuz-erta qish (to'qsonbosti) muddatlarda ekiladigan sabzavotlar turlari hamda turli ekish usullari. Urug'larni hamda vegetativ usulda ko'paydigan sabzavotlar ekish ashyolarini ekishga tayyorlash. Sabzavotlarni turli muddatlarda ekish uchun yerni ekishga tayyorlashdan maqsad va talablar. O'zbekiston iqlim sharoitida sabzavotlarni ekish muddatlari va usullari, ularni turli muddatlarda ekish sabablari. Sabzavotlar uchun ekish sxemalari va xususiyatlari oziqlanish maydoni, ko'chat qalinligi va qulay ekish sxemalari.

22-Mavzu. Kartoshkaning ahamiyati, biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Kartoshka vatani, tarqalish tarixi, va ahamiyati. O'suv davrini turli bosqichlarida tashqi muhit omillariga munosabati. Rayonlashtirilgan navlari tasnifi. Kartoshkani kasallik va zararkunandalar. Ertagi kartoshka yetishtirish texnologiyasi. Ertagi kartoshka urug'ini ekishga tayyorlash usullari va uni ahamiyati. Ertagi kartoshkani oziqlantirish va sug'orish. Kartoshka urug'lik tugunaklarini ekish muddatlari va chuqurligi hamda sxemalari. Urug'lik kartoshka yetishtirishda agrobiologiyasini ahamiyati. Ikki hosilli kartoshka yetishtirish.

23-mavzu. Kartoshkaning ahamiyati, biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Kechki kartoshka yetishtirish texnologiyasi. Kechki kartoshka urug'ini ekishga tayyorlash usullari va uni ahamiyati. Kechki kartoshkani oziqlantirish va sug'orish. Kartoshka urug'lik tugunaklarini ekish muddatlari va chuqurligi hamda sxemalari. Urug'lik kartoshka yetishtirishda agrobiologiyasini ahamiyati. Ikki hosilli kartoshka yetishtirish.

24-mavzu. Tomatdosh sabzavotlar biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Tomatdoshlarni ahamiyati, tarqalishi, tashqi muhit omillariga munosabati va ko'paytirish usullari. Tomatdoshlar navlari tasnifi va xususiyatlari. Ertagi va kechki pomidorga yerni tayyorlash. Navi va ekish muddatlariga ko'ra oziqlanish maydonini to'g'ri tanlash. Ekish muddatlari, sxemasi, o'suv davrida parvarish qilish, kasallik va zararkunandalarga qarshi kurash, jadal texnologiya xususiyatlari, hosilni qo'lda va mexanizmlar yordamida terish. Tomatdoshlarni almashlab ekishdagi o'rni, o'tmishdosh ekinlarga munosabati. Tomatdoshlarni ko'chatizib urug'idan yetishtirish, urug'ni ekishga tayyorlash, ekish muddati

sxemasi va chuqurligi. Takroriy pomidor yetishtirish texnologiyasi.

25-mavzu. Karam o'simliklari biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Karam turlari va navlarini farqlari, kimyoviy tarkibi, issiqlik, namlik, tuproq va havo oziqasiga munosabati hamda ularni sozlash usullari. Karamni almashlab ekishdagi o'rni, o'tmishdosh ekinlarga munosabati, ekish muddati, tuproq oziqasiga talabchanligi, ekish sxemalari va qalinligi. Kasallik va zararkunandalarga qarshi kurashish choralari. Oqbosh va gulkaramni ertagi. kechki va o'rtagi muddatlarda yetishtirish hamda urug'idan yetishtirish texnologiyasining o'ziga xos xususiyatlari. Oq bosh karam navlari tasnifi.

26-mavzu. Bodring va sabzavot qovoqchalar biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Bodring va sabzavot qovoqchalari biologik xususiyatlari, rayonlashtirilgan navlari tasnifi, ekish muddatlari va sxemalari. Bodringni jadal texnologiya asosida yetishtirish va hosilini yig'ishtirishning o'ziga xos xususiyatlari. Bodring va sabzavotlar qovoqchalarini o'tmishdosh ekinlarga munosabati, uni ekishga tayyorlash, ekish muddatlari, urug'ni ekishga tayyorlash, ekish, qatorlar orasiga ishlov berish, kasallik va zararkunandalarga qarshi kurash, oziqlantirish va sug'orish tartibi.

27-mavzu. Ildizmevali sabzavotlar biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Sabzi, turp, osh lavlagi va boshqalarning kelib chiqqan makoni, harorat, namlik va tuproq oziqasiga munosabati hamda rayonlashtirilgan navlari tasnifi. Yerni ekishga tayyorlash, ekish muddatlari, parvarish qilish oziqlantirish kasallik va zararkunandalarga qarshi kurashish choralari, urug'chiligi va hosilni yig'ishtirish.

28-mavzu. Piyozli sabzavotlar biologiyasi va yetishtirish texnologiyasi.

Piyozli sabzavotlar turlari ahamiyati biologik xususiyatlari, kelib chiqishi, tarqalishi, iste'moldagi va oziq-ovqat sanoatidagi ahamiyati, shifobaxshlik xususiyatlari. Rayonlashtirilgan navlari tasnifi. Piyozni almashlab ekishdagi o'rni, o'tmishdosh ekinlarga munosabatlar. Ekish me'yori, sxemasi, chuqurligi va muddatlari. Qatqaloqqa qarshi kurash, mulchalash, o'toq qilish va yaganalash. Begona o'tlarga qarshi gerbitsidlar qo'llash. Kasallik va zararkunandalarga qarshi kurashish, qator orasiga ishlov berish,

sug'orishni to'g'ri taqsimlash. Sarimsoq yetishtirish texnologiyasining o'ziga xos xususiyatlari.

29-mavzu. Kam tarqalgan, ko'kat va dukkakli sabzavotlar.

Respublikamizda kam tarqalgan sabzavotlar (bamiya, batat, xren, fuzalis, rayhon, rovoch, shirin makkajo'xori va boshqa.), ko'kat sabzavotlardan (shivit, salat, ismaloq, kashnich, kress-salat, rediska, shovul), dukkakli sabzavotlardan (gorox, fasol, loviya, spatja loviyasi, sabzavot soya va boshqa.) kimyoviy, shifobaxshlik va biologik xususiyatlari hamda (ekish muddatlari, usullari, sug'orish, parvarishlash, oziqlash, hosilini yig'ishtirish) etishtirish texnologiyalarini o'rganish.

30-mavzu. Poliz ekinlari.

Polizchilik fanining maqsadi va vazifalari, poliz ekinlarining ahamiyati, mevalarning kimyoviy tarkibi. Poliz ekinlarini chiqib kelishi va tarqalishi, polizchilik turlari va makonlari. Qovoqdoshlar oilasi vakillarining qisqacha tavsifi. Qovun, tarvuz va qovoq avlodi tasnifi. O'zbekistonning turli ekologik xududlarida rayonlashtirilgan poliz ekinlarining navlari, ularning o'ziga xos xususiyatlari. Poliz ekinlarining o'tmishdoshlarga munosabati, almashlab ekishdagi o'rni, yerga asosiy va ekishdan oldin ishlov byerish, poliz ekinlarini o'g'itlash, urug'larni ekishga tayyorlash, urug'larni ekish muddatlari, chuqurligi va me'yori. O'simliklarning oziqlanish maydoni va ekish sxemalari, o'suv davrida tuproqqa ishlov berish va parvarishlash, sug'orishlar soni oralg'i va me'yori. Navlarni tanlash.

Lalmikor polizchilik mintaqalari va uni rivojlantirish istiqbollari, yetishtiriladigan navlar tasnifi. Lalimi yerlarda o'sadigan poliz o'simliklarining biologiyasi va ularni yetishtirish texnologiyasi xususiyatlari va olib boriladigan qo'shimcha parvarish ishlari.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi.

1. Meva ekinlarining asosiy tur va turkumlarini o'rganish.
2. O'zbekistonda rayonlashtirilgan meva ekinlari navlarini o'rganish.
3. O'zbekistonda rayonlashtirilgan meva ekinlari navlarini o'rganish.
4. Meva ekinlarining morfologik tuzilishini o'rganish.
5. Bog' asboblari va ulardan foydalanish usullari. Meva daraxtlarini payvand qilish usullari va tartibini o'rganish. Mevali o'simliklarni qalamcha payvand qilish.

6. Bog' asboblari va ulardan foydalanish usullari. Meva daraxtlarini payvand qilish usullari va tartibini o'rganish. Mevali o'simliklarni qalamcha payvand qilish.
7. Bog' uchastkasini rejalash va meva daraxtlarining ko'chat qalimligini, oziqlanish maydonini, ko'chat sonini hisoblash va ekish tartibi bilan tanishish.
8. Mevali bog'larni o'g'itlash me'yorini hisoblash.
9. Mevali bog'larni sug'orish rejimi va usullarini o'rganish.
10. Meva daraxtlariga shakl berish tizimlari va tartibini o'rganish.
11. Meva daraxtlarini kesish turlari, muddati va texnikasi.
12. Mevali daraxtlar hosilini chamalashni o'rganish.
13. Mevali daraxtlar hosilini chamalashni o'rganish.
14. Urug'li va danakli meva bog'larini parvarishlash va hosilni yig'ish bo'yicha texnologik xarita tuzish.
15. Urug'li va danakli meva bog'larini parvarishlash va hosilni yig'ish bo'yicha texnologik xarita tuzish.
16. Sabzavotlarni botanik o'ialari va ularni belgilariga ko'ra guruhlash.
17. Sabzavot ekinlarining biologik xususiyatlari. Sabzavotlar urug'lari bilan tanishish va ularni o'rganish.
18. Sabzavot ekinlarining biologik xususiyatlari. Sabzavotlar urug'lari bilan tanishish va ularni o'rganish.
19. Himoyalangan yer inshootlari turlari, tuzilishi va vazifalari. Himoyalangan joylarda sabzavot ko'chatlarini yetishtirish usullari.
20. Himoyalangan yer inshootlari maydoni, bioyoqilg'i, urug'lik, ko'chat, tuproq va o'g'itlarga ehtiyojini aniqlash.
21. Himoyalangan yer inshootlari maydoni, bioyoqilg'i, urug'lik, ko'chat, tuproq va o'g'itlarga ehtiyojini aniqlash.
22. Ochiq yer uchun sabzavot ko'chatlarini yetishtirish texnologiyasi.
23. Himoyalangan joylarda sabzavot ekinlarini yetishtirish texnologiyasi.
24. Sabzavot ekinlarini ekish usullari va sxemalari xamda geklardagi o'simliklar sonini aniqlash. Sabzavot ekinlarini almashlab ekish xususiyatlari.
25. Kartoshkaning ahamiyati, navlari tavsifi.
26. Tomatdosh sabzavotlarning navlari tavsifi.
27. Oq bosh karam navlari tavsifi. Bodring va sabzavot qovoqchalar navlari tavsifi.
28. Ildizmevali sabzavotlar navlari tavsifi.

29. Piyozi sabzavotlar navlari tavsifi.

30. Poliz ekinlari navlari tavsifi.

VI. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular: (Mevachilik fanidan)

1. Qarigan bog'larni yoshartirish texnologiyasi (Referat).
 2. Bog'larda oldidan hosilni aniqlash usullari (Referat).
 3. Bog'larda sanitar kesish usullari va uni o'tkazish texnologiyasi (Slayt).
 4. Danakli mevalarni yetishtirish va ularga shakl berish texnologiyasi (Slayt).
 5. Meva ko'chatlariga shakl berish va ularni parvarish qilish (Test).
 6. O'zbekistonda kam ekinlarning mevali ekinlarni ta'riflash (Referat).
 7. Olmani intensiv navlarini payvand qilish texnologiyasi (Slayt).
 8. Palmetta bog'larini yetishtirish texnologiyasi (Slayt).
 9. O'zbekistonda yetishtiriladigan o'rikni navlariga tasnif berish (Slayt).
 10. Anjir ko'chatini yetishtirish texnologiyasi (Referat).
 11. Olmani kesish va butash texnologiyasi (Slayt).
 12. Limonni issiqxonalarda yetishtirish texnologiyasi (Slayt).
 13. Mevachilikda yassi (palmetta usulini yaratish yo'llari) (Test).
 14. Mevachilikda organo-mineral o'g'itlarni hisob-kitob qilish (Referat).
 15. Behini standartga kiritilgan navlarini tavsifi (Slayt).
 16. Bodom ko'chatini yetishtirish texnologiyasi (Referat).
 17. Pista ko'chatini yetishtirish texnologiyasi (Referat).
 18. Tok ko'chatini yetishtirish, parvarishlash va uzum yetishtirish texnologiyasi (Referat).
 19. O'zbekistonda yovvoyi holda o'sadigan meva ekinlari (Referat).
- Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular: (Sabzavotchilik fanidan)
1. Sabzavotlarni tashqi muhit omillariga munosabati va sozlash usullari (Slayt).
 2. Sabzavot ekinlarini ko'paytirish usullari. Vegetativ va urug'idan ko'paytirish (Slayt).
 3. Vegetativ usulda ko'paytirishning ijobiy va salbiy tomonlari (Slayt).
 4. Ikki yillik sabzavotlarning hayotini birinchi yilida gulpoya chiqarish sabablari va ularni oldini olish chora tadbirlari (Test).
 5. Sabzavot ekinlari urug'larini ekish oldidan tayyorlash usullari (Referat).
 6. Ertagi kartoshka urug'ini yetishtirish texnologiyasining o'ziga xos xususiyatlari (Referat).
 7. Sabzavot ekinlarining suvga talabi, tuproq namligiga talabchanligi va ularni

<p>aniqlovchi omillar (Referat).</p> <p>8.O'zbekistonda sabzavotlarni ekish muddatlari (misollar keltiring).</p> <p>9.Ertagi karam yetishtirish texnologiyasi (Referat).</p> <p>10.Kartoshkani ekish muddatlari, chuqurligi va oziqlanish maydoniga bo'lgan talabiga tushuncha berilsin (Slayt).</p> <p>11.Ikki hosilli kartoshka yetishtirish texnologiyasining o'ziga xos xususiyatlari (Slayt).</p> <p>12.Bodring va sabzavot qovoqchalari yetishtirish texnologiyasi (Test).</p> <p>13.O'zbekistonda rayonlashirilgan tarvuz navlari tavsifi (Slayt).</p> <p>14.O'zbekistonda rayonlashirilgan qovun navlari tavsifi (Slayt).</p> <p>15.O'zbekistonda rayonlashirilgan qovoq navlari tavsifi(Slayt).</p> <p>16.Sho'rlangan ehlarda sabzavot ekinlarini yetishtirish xususiyatlari.</p> <p>17.Daykon o'simligi morfologiyasi, biologiyasi, navlari va yetishtirish texnologiyasi (Slayt).</p> <p>18.Ko'katli sabzavotlarning oziqaboplik ahamiyati, navlari va yetishtirish texnologiyasi (Test).</p> <p>19.Kam tarqalgan sabzavot turlari, ularni yetishtirish texnologiyasi (Test).</p> <p>20.Dukkakli sabzavot ekinlari turlari va navlari, yetishtirish texnologiyasi (Test).</p> <p>21.Sabzavot soyasining oziqaboplik ahamiyati, navlari, yetishtirish texnologiyasi (Referat).</p> <p>22.O'zbekistonda rayonlashirilgan bargli salat navlari, yetishtirish texnologiyasi (Referat).</p> <p>23.Shirin makkajo'xori navlari tavsifi va yetishtirish texnologiyasi (Slayt).</p> <p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>	<p>V. Ta'lim natijalari / Kasbiy kompetensiyalari</p> <p>Talaba bilishi kerak:</p> <ul style="list-style-type: none"> o'simliklarning anatomik va morfologik tuzilishi; vegetative va generativ organlarni; geografiasini, ekologiasini va ularni muhofaza qilishni; o'simliklarda kechadigan fiziologik-biokimyoviy jarayonlarni; o'simliklarni o'sishi, rivojlanishi, o'simliklarning tarkibidagi biopolimerlar haqida <i>tasavvurga ega bo'lishi</i>; (bilim) o'simliklarning vegetativ va generativ a'zolarining o'zgarishlarini; ko'payish usullarini, sistematikasini, ekologiasini; geografiasini,
---	--

<p>ko'paytirishni, muhofaza qilishni <i>bilishi va ulardan foydalana olishi</i>; (ko'nikma)</p> <ul style="list-style-type: none"> o'simliklardagi moddalarni hosil bo'lish yo'llari; fiziologik faol birikmalarni ta'sir etish muammolari bo'yicha yechimlar qabul qilish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>. (malaka) 	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> ma'ruzalar; interfaol keys-stadilar; seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); guruhlarda ishlash; taqdimotlarni qilish; individual loyihalalar; <p>jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalalar.</p>
<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>joriy, oralik nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni</p>	<p>Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> Aripov A.U., Aripov A.A. – Urug'li intensiv meva bog'lari. T., 2013. - B. 224. Ostonaqulov T.E., Zuyev V.I., Qodirxo'jayev O.Q. Mevachilik va savzavotchilik (Savzavotchilik). Toshkent "Navruz", 2019 yil, 552 bet. Ostonaqulov T.E. Mevachilik va savzavotchilik (Mevachilik). T.: 2019 yil, 450 b. Ostonaqulov T.E., Narzieva S., G'ulomov B. "Mevachilik asoslari" o'quv qo'llanma, Samarqand 2011 yil - 15-120 b. Balashov N.N., Zeman G.O. Sabzavotchilik. T., O'qituvchi, 1977.-B. 406. Bo'riev H.Ch. Havaskor bog'bonlarga qo'llanma. T., 2002 yil- 20-50 b. G'ulomov B., Abrorov Sh., Normuratov I. "Mevali daraxtlarga shakl berish, kesish va payvandlash" o'quv qo'llanma Toshkent-2013 yil 5-60 b. T.E.Ostonaqulov, O.Qodirxo'jayev, E.Xamdamova, S.T.Sanayev, X.X.Xonqulov. Sabzavotchilikdan amaliy mashg'ulotlar. Uslubiy qo'llanma. – Samarqand: 2016. 220 bet. Ribakov A.A., Ostrouxova S.A. -O'zbekiston mevachiligi. T., 1981.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi Farmoni.
2. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T., "O'zbekiston" NUJU, 2017. – 56 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. "O'zbekiston" NUJU, 2017. – 47 b.
4. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. "O'zbekiston" NUJU, 2017. – 485 b.
5. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. "O'zbekiston" NUJU, 2017. – 103 b.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi PF-4947 Farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-moddasi.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 28.01. dagi PQ-4575 Qarori O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasida belgilangan vazifalarni 2020-yilda amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 06.05. PQ-4704-son Qarori Respublikada kartoshka yetishtirishni kengaytirish va urug'chiligini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26.02. PQ-5009-son Qarori O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasida belgilangan vazifalarni 2021 yilda amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida.
10. O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi" to'g'risidagi qonuni. T., 1997.
11. Состояние и перспективы развития садоводства и виноградарства в Республике Узбекистан до 2010 года, Т., 2003 й.
12. Sabzavot poliz ekinlari, meva va uzumchilikni rivojlantirish va kompleks qayta ishlash Kengashi taqdim etgan 2001-2010 yillarda tarmoqni takomillashtirish Dasturi. Hay'at qarori. T., 2004 y.
13. Mirzaev M.M., Sobirov M.K. "Bog'dorchilik". O'quv qo'llanma T., 1987

yil, 10-100 b.

14. Sultanov K.C., Buriev X.Ch., Yeniliev N.Sh. Seleksiya plodovyx kultur i vinogradu na uluchshenie bioximicheskogo sostava plodov i yagod. uchebnoe posobiya, - Tashkent, Gafur Gulyam. 2015- s. 3-13.
15. Zuev V.I., Qodirxo'jaev O.O., Adilov M.M., Akromov U.I. Sabzavotchilik va polizchilik o'quv qo'llanma 2009 y., - 10-25 b.
16. Qodirxo'jaev O.O., Muhamedov M.M. Sabzavot ekinlari yetishtirish texnologiyasi (m. matni). Toshkent 2000 y., 7 20 b.
17. Bo'riev H.Ch., Zuev Y.I., Qodirxo'jaev O.O., Muxamedov M.M. "Ochiq joyda sabzavot ekinlarini yetishtirishning progressiv texnologiyalari" (darslik). O'zbekiston milliy entsiklopediyasi DIN. Toshkent 2002 u I.-55 b.
18. Djavakjans Yu.M., Djavakjans J.I. Kornevaya sistema plodovyx porod i vinogradu v Uzbskistane. O'quv qo'llanma. T., 1981 y. 5-15 b.
19. O'zbekiston Respublikasi hududida ekish uchun tavsiya etilgan qishloq xo'jalik ekinlari Davlat Reestiri T. 2015 y.

Axborot manbaalari

- www.ziynet.uz
- www.kartofel.org
- www.potato2008.ru
- www.agro.uz
- www.agroculture.uz
- www.mehnat.uz
- www.mevazor.uz
- www.ziynet.uz
- www.fao.org
- www.sad-sadavoda.ru

7 **Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.**

8 **Fan/modul uchun ma'sullar:**

Azimova M.E.-"Qishloq xo'jalik mahsulotlarini saqlash va dastlabki ishlash texnologiyasi" kafedrasi dotsenti, qishloq xo'jaligi fanlari falsafa doktori (PhD)

9 **Taqrizchilar:**

Me'yliyev A.X. – Janubiy dehqonchilik ilmiy-tadqiqot instituti katta ilmiy xodimi, qishloq xo'jaligi fanlari doktori (DSc)

Ibragimov Z.A. - QMII "Qishloq xo'jalik mahsulotlarini saqlash va dastlabki ishlash texnologiyasi" kafedrasi dotsenti, qishloq xo'jaligi fanlari nomzodi